

Доктринальні перспективи визначення категорії

«адміністративний процес».

Проблеми процесуального регулювання підстав, умов та порядку реалізації матеріальних адміністративно-правових норм, що регулюють відносини в різних аспектах та напрямках реалізації державної виконавчої влади, набувають зараз особливої гостроти і практичної актуальності. Процесуалізація владної діяльності органів виконавчої діяльності необхідна для ефективної діяльності останніх, сприяють обмеженню прийняття ними помилкових рішень, а також гарантує невластим суб'єктам реалізацію їх прав та законних інтересів.

Демократичні перетворення в Україні повинні ґрунтуватися на обов'язку дотримання пріоритету прав і свобод людини, встановлення невідворотної відповідальності державних органів і посадових осіб за невиконання цього обов'язку [1, с. 3]. Це зумовлює необхідність оновлення не лише чинного законодавства, а насамперед положень доктрини адміністративного права й процесу в частині, що стосується ключової категорії «адміністративний процес». Ці питання повинні вирішуватися на теоретико-методологічній основі з урахуванням досягнень адміністративної науки та науки адміністративно-процесуального права.

Актуальність теоретико-правового дослідження питань адміністративного процесу обумовлена необхідністю проведення сучасних науково-теоретичних досліджень в області адміністративного процесу, скорішій процесуалізації для створення системи адміністративно-процесуального законодавства, що націлено на реалізацію конституційного положення розподілу влади, на захист прав і свобод громадян та створення правової держави, поліпшення організації та функціонування виконавчих органів державної влади.

У радянській адміністративно-правовій доктрині адміністративне право розглядалося переважно як «управлінське» (або право «управління»), тобто як засіб управлінського впливу держави на суспільні відносини, і значною мірою як «юрисдикційне», що забезпечувало охорону державою певних суспільних

відносин шляхом застосування до громадян різних засобів адміністративної відповідальності та інших заходів адміністративного примусу [1, с. 6]. Вказані аспекти проявлялися через науковий доробок, коли предмет аналітичних наукових досліджень стосувався управлінського впливу або юрисдикційної діяльності в різноманітних її проявах. Так, слід навести ранні роботи В. Авер'янова, наукові здобутки Є. Додіна, М. Загряцкова, В. Захарова, О. Луньова, Н. Нижник та інших.

Новели доктринального сприйняття тенденцій і напрямів розвитку адміністративного права позначилися на трансформації категорії «державне управління», а також на формуванні певних категорій науки адміністративного процесу: «адміністративна юрисдикція», «адміністративний процес», «адміністративно-процесуальне право» тощо [2, 3]. Слід також враховувати наявний в адміністративному праві підхід до адміністративно-процедурного процесу. Остання точка зору презентована в підручнику з адміністративного права, підготовленому російським ученим-адміністративістом Ю. Дмитрієвим. Серед вітчизняних науковців останнім часом проблему адміністративного процесу досліджували С.В. Ківалов, В.О. Авер'янов, О.В. Кузьменко, І.О. Картузова, А.Ю. Осадчий та ін.

Чинником активізації наукового пошуку став Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України), який набув чинності 1 вересня 2005 року [4]. Його ухваленню передували наукові дослідження, спрямовані на визначення форм реалізації судової адміністративної юрисдикції, способів побудови системи адміністративних судів. Слід відзначити роботи І. Коліушка, Р. Куйбіди, Ю. Педька, А. Селіванова, М. Стахурського, В. Стефанюка, О. Шостенко та інших.

Неоціненний внесок у розвиток доктрини адміністративного процесу зробили вчені, які формували теорію юридичного процесу (В. Горшеньов, В. Рязановський та інші), процесуального права (Є. Лук'янов). Поняття процесуального права наведено й у вітчизняних юридичних енциклопедичних виданнях [5, с. 743].

Детальний аналіз юридичної літератури дає можливість виділити з наукових поглядів на сутність і зміст адміністративного процесу два основні підходи до визначення поняття: широкий і вузький. «Вузьке» розуміння полягає у визначенні адміністративного процесу з точки зору розгляду справ про адміністративні правопорушення та застосування заходів адміністративного примусу. Обґрунтовуючи цей підхід, Е. Демський посилається на роботи Н. Саліщевої, А. Ключніченка. «Широке» розуміння передбачає охоплення управлінської діяльності з реалізації матеріальних норм адміністративного права. Головний зміст такої діяльності полягає в системі дій компетентних органів управління, спрямованих на виконання поставлених завдань та досягнення управлінських цілей. У широкому розумінні адміністративний процес визначається не лише як адміністративно-юрисдикційна діяльність, а й як будь-яка діяльність у сфері державного управління: розгляд і вирішення конкретних індивідуальних справ; адміністративна юстиція; прийняття актів управління; дисциплінарні провадження; діловодство тощо. Виокремлення «широкого» підходу до адміністративного процесу здійснене на підставі опрацювання й узагальнення наукових думок С. Студеникіна, О. Луньова, О. Якуби, Г. Петрова, А. Коренєва, Б. Сорокіна, Д. Бахраха, Р. Павловського та інших. Сучасна доктрина адміністративного права представлена напрацюваннями О. Бандурки, М. Тищенка, В. Колпакова, О. Кузьменко, які обстоювали перевагу «широкого» підходу до визначення сутності й змісту адміністративного процесу [6, с. 107].

Широке розуміння адміністративного процесу визначається як пріоритетне в підручнику з адміністративного права, підготовленому за загальною редакцією В. Авер'янова. Поняття адміністративного процесу, порівняно з наведеним вище, дещо звужене, оскільки не містить указівки на місце адміністративного процесу в юридичному процесі та встановлює мету – розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, на відміну від указаної О. Бандуркою та М. Тищенком ширшої за змістом мети – реалізації норм матеріального права. Отже, у згаданому підручнику адміністративний процес визначається як урегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів виконавчої влади, їхніх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямована на реалізацію

матеріальних норм адміністративного, а також інших галузей права під час здійснення проваджень щодо розгляду й вирішення індивідуально-конкретних справ [8, с. 493].

Е. Демський виокремлює дві форми адміністративного процесу – управлінську й судову [6, с. 110–111]. Управлінська форма об’єднує низку врегульованих нормами адміністративного процесуального права (а в окремих випадках й інших галузей права) процесуальних проваджень, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів громадян, прав та інтересів юридичних осіб, держави й суспільства загалом. Управлінською формою охоплено і юрисдикційну концепцію адміністративного процесу. Судова форма адміністративного процесу – це система техніко-формальних приписів і норм щодо визначення повноважень адміністративних судів, розгляду й вирішення індивідуальних адміністративних справ у таких судах та здійснення адміністративного судочинства.

Таким чином, до визначення та структуризації адміністративного процесу в юридичній науці значна різноманітність підходів. Найбільш змістовним є сформульоване поняття адміністративного процесу як виду юридичного процесу, що регламентує порядок і умови визнання та забезпечення реалізації прав, обов’язків, свобод та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, їхнього захисту, розгляду і вирішення конкретних справ у публічній сфері органами владних повноважень, їхніми посадовими особами та адміністративними судами відповідно до чинного законодавства [6, с. 111–112]. Але, слід зауважити єдність наукових думок стосовно місця адміністративного процесу у структурі юридичного процесу як його окремого виду, а також притаманності процесуальної форми.

З ухваленням Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний процес набув вигляду судового процесу, створюючи разом цивільним і кримінальним процесами єдину систему судового права. Стаття 3 кодексу визначає адміністративний процес як правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства. Ним, своєю чергою, названо діяльність адміністративних судів щодо розгляду й вирішення адміністративних

справ у порядку, встановленому КАС України. Законодавче урегулювання цього терміна зумовлює необхідність ретельнішого дослідження проблеми сутності і змісту поняття «адміністративний процес», синхронізації реформи адміністративного права та вдосконалення адміністративної юстиції, тому що адміністративна юстиція це фактично процесуальна форма існування самого матеріального адміністративного права. Розвиток адміністративно-процесуального права сьогодні вимагає вирішення суто наукових питань побудови дифініціарних рядів основних правових понять, без чого вдосконалення адміністративного права, його реформування буде малоефективним.

Література

1. Авер'янов В. Б., Бояринцева М. А., Кресіна І. А. та ін. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2007. – 585 с.
2. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. Авер'янова В. Б. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
3. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навч. посіб. — Чернівці: Рута, 2003. — 367 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради . – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
6. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
7. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручн. для вищих навчальних закладів. (Рос. мовою). — К.: Літера ЛТД, 2001. – 336 с.
8. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2-х т.: Т. І. Загальна частина / Ред. колегія В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.

Заявка

На участь у Міжнародній науково-практичній конференції

«ГЕНЕЗИС ПУБЛІЧНОГО ПРАВА: ВІД СТАНОВЛЕННЯ ДО СУЧАСНОСТІ»

(VI Прибузькі юридичні читання)

Прізвище	Ткаля
Ім'я	Олена
По батькові	Вікторівна
Місце роботи	Миколаївський торгово-економічний кооперативний технікум, зав. юридичним відділенням; Миколаївський навчальний центр ОНЮА (за сумісництвом)
Науковий ступінь	
Вчене звання, посада	викладач
Тема доповіді	Доктринальні перспективи визначення категорії «адміністративний процес».
Секція	Перспективи розвитку адміністративного та адміністративно-процесуального права в сучасних умовах.
Відомості про приїзд	Особиста участь
Координати для контакту:	
Індекс. адреса.	м. Миколаїв, вул.. 12-та Поздовжня 1, кв. 41.
Телефон.	(0512)21-93-50, 0506320850
Ел. адреса	solt-n-pepper1@mail.ru